

ks. Jan Jelonek

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0009-0000-8113-5801

DOI <https://doi.org/10.21697/ucs.2024.34.2.04>

SPOŁECZNE WYMIARY DUSZPASTERSTWA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W OBCHODACH ROKU JUBILEUSZOWEGO 2016. ASPEKTY TEOLOGICZNE I SOCJOLOGICZNE

The Social Dimensions of the Catholic Church During the Jubiliary Year 2016. Theological and Sociological Aspects

Streszczenie

Tematem pracy jest różnorodność duszpasterstwa społecznego Kościoła katolickiego na przykładzie wydarzenia, jakim jest Rok Jubileuszowy. Specyfika Jubileuszu opiera się na dwóch filarach: powszechności wydarzenia i jego zakotwiczeniu w tradycji Kościoła katolickiego. Taka forma oddziaływania KK, nakierowana zarówno na ludzi wierzących, jak i niewierzących, służyła jako swoiste narzędzie ewangelizacyjne całego społeczeństwa. Z tego punktu widzenia Rok Jubileuszowy jest istotnym zagadnieniem wymagającym analizy socjologicznej, która stanowić może czynnik wspomagający rozwój nauki społecznej Kościoła. Analiza socjologiczna dotyczy m.in. badań jakościowych i ilościowych przeprowadzonych wśród Polaków oraz pielgrzymów z zagranicy, uczestniczących w Światowych Dniach Młodzieży w Krakowie w 2016 r. Wydarzenie to stanowiło jeden z najważniejszych momentów Nadzwyczajnego Roku Jubileuszowego Miłosierdzia. Badano wymiar społeczno-kulturowy, m.in. powszechność i oddziaływanie tego wydarzenia na młodych. Przeprowadzone badania pokazują, że oprócz wymiaru religijnego, Światowe Dni Młodzieży wpłynęły na postrzeganie Polski na świecie, a dla rodaków były ważnym wydarzeniem społecznym, łączącym się z poczuciem braterstwa. Analizie została poddana także działalność KK podczas Jubileuszu, w obszarze społeczeństwa sieci i grup wykluczonych społecznie. Przeprowadzone badanie ukazuje, że Kościół katolicki, także poprzez *body language*, gesty papieża Franciszka, wychodzi w swoich działaniach naprzeciw różnym potrzebom społecznym – przyjmując każdego człowieka do wspólnoty wspierającej, nieoceniającej i otwartej.

Słowa kluczowe: Rok Jubileuszowy, duszpasterstwo społeczne, wykluczeni, społeczeństwo sieci, specyfika ŚDM

Summary

The aim of the article is to analyze the diversity of social ministry of the Catholic Church (CC) based on the case of the Jubilee Year event. Specificity of the Jubilee Year is based on two pillars i.e. the event universality and its anchoring in the Catholic Church tradition. Such an activity of the CC, offered to both believers and non-believers, was an evangelization tool for the whole society. Therefore, the Jubilee Year was a vital issue that needed sociological analysis, which can be a development factor for the social doctrine of the Church. The sociological analysis included qualitative and quantitative research conducted among Poles and foreign pilgrims during the World Youth Days (WYD) in Krakow held in 2016. The event was one of the highlights of the Extraordinary Jubilee Year of Mercy. The study concerned social and cultural dimensions, including universality and impact of the celebration on young people. The research shows, that in addition to the religious aspect, the World Youth Days influenced the perception of Poland in the world. Polish people were able to feel fraternity and, in general, it was an important social event for them. Analysis also touched upon the CC's activities during the Jubilee, in the field of network society and socially excluded groups. The analysis shows that the Catholic Church, including the body language and gestures of Pope Francis, reaches out in its activities to meet various social needs – welcoming each person into a supportive, non-judgmental and open community.

Keywords: Jubilee Year, social ministry, excluded persons, network society, specificity of World Youth Day

Wstęp

„Nauka społeczna ukazuje podstawowe kryteria działalności duszpasterskiej na polu społecznym: głoszenie Ewangelii; konfrontowanie orędzia ewangelicznego z realiami społecznymi; planowanie działań zmierzających do odnowy tych realiów przez ich kształtowanie w zgodzie z wymogami moralności chrześcijańskiej” (Papieska Rada Iustitia et Pax 2005: 348). Tak brzmi jeden z kluczowych punktów nauki społecznej i duszpasterstwa społecznego Kościoła katolickiego. Wydaje się, że jest taki szczególny, powtarzający się czas w życiu Kościoła, kiedy wyraźniej, w konkretach widać realizację tego założenia, kiedy wszelkie wysiłki są kumulowane i skierowane właśnie na konfrontowanie nauczania Jezusa z aktualnymi problemami człowieka. Mowa o Roku Jubileuszowym. Aktualnie wypada on co 25 lat, ale papież może ogłosić nadzwyczajny Jubileusz w dowolnym czasie, tak jak miało to miejsce w 2016 r. W ramach przygotowania do najbliższego Roku Świętego, który Kościół katolicki rozpocznie w grudniu 2024 r., pragnę, na kanwie poprzedniego Jubileuszu z roku 2016, ukazać jego wymiar społeczny oraz realizację katolickiej nauki społecznej. Jest to również próba ukazania potrzeby odwoływania się do obecności socjologii religii w badaniach interdyscyplinarnych (Piwowski 1996: 88–90). Studium przypadku, w kontekście tego ważnego dla Kościoła katolickiego okresu, pozwala również na diagnozę kondycji religijności Polaków, która wbrew teom sekularyzacyjnym, prywatyzacji i pluralizacji światopoglądowej – jak wskazuje Irena Borowik – jest dominującym wyznaniem, historycznie splecionym z poczuciem tożsamości narodowej, co zauważył już w latach 30. XX w. Stefan Czarnowski, analizując podwójną tożsamość Polaka katolika.

Kwestie metodologiczne

W niniejszym tekście odwołano się do kilku procedur badawczych, przyjętych w naukach teologicznych i społecznych (w tym wypadku – socjologii religii). Po pierwsze, dokonano analizy literatury przedmiotu poświęconej społecznym wymiarom działalności duszpasterskiej Kościoła katolickiego w Polsce oraz religijności młodzieży. Wzięto pod uwagę kontekst ostatnich obchodów roku jubileuszowego w postaci Światowych Dni Młodzieży, które miały miejsce w 2016 r. Po drugie, w bieżącym roku przeprowadzono autorskie badanie pilotażowe metodą jakościową (wywiad wstępny, nieskategoryzowany), dzięki któremu udało się zgromadzić interesujący materiał, skoncentrowany wokół następującej problematyki: wpływ ŚDM na uczestników; sposób percepcji wydarzenia przez wolontariuszy/organizatorów i współpracowników; wspomnienia dotyczące wydarzenia, którym rozmówcy przypisują największe znaczenie. Na potrzeby omawianego tematu wybrano trzy główne pytania badawcze, na które odpowiedzi udzieliło siedmiu duchownych, którzy w 2016 r., podczas Światowych Dni Młodzieży pełnili podwójną rolę – byli zarówno wolontariuszami/organizatorami, jak i uczestnikami. W owym czasie byli jeszcze klerykami między 20. a 23. rokiem życia. Próba zastosowania wywiadu rozumiejącego była podparta doświadczeniem samego autora. Podejście to opiera się na przekonaniu, że ludzie jako podmioty działania są aktywnymi twórcami tego, co społeczne, a więc nosicielami istotnej wiedzy, „którą można ująć tylko od wewnątrz, za pośrednictwem systemu wartości jednostek”. Analiza socjologiczna polega na „zdolności interpretowania i wyjaśniania na podstawie zebranych danych” (Kaufmann 2010: 38).

W ramach badań pilotażowych przeprowadzono 7 wywiadów, a dobór respondentów przebiegał za pomocą tzw. metody kuli śnieżnej. W dalszej części artykułu zostały zamieszczone fragmenty odpowiedzi respondentów – księży, wraz z próbą socjologicznej analizy tych wypowiedzi.

Zarys historyczny – tradycja Roku Jubileuszowego

Źródłem świętowania lat jubileuszowych dla Kościoła katolickiego jest Pismo Święte. W Księdze Kapłańskiej można znaleźć Boże wezwanie do zachowania roku szabatowego, który przypadał co siedem lat (por. Kpł 25, 1–5). Następnie, po upływie cyklu kolejnych siedmiu lat szabatowych, czyli co pięćdziesiąt lat, Bóg polecił obchodzić Wielki Jubileusz (Sokołowski 2000: 12): „Będziecie święcić pięćdziesiąty rok, oznajmijcie wyzwoleń w kraju dla wszystkich jego mieszkańców. Będzie to dla was jubileusz [...] to będzie dla was rzecz

święta” (Kpł 25, 10–12). W Nowym Testamencie znajdziemy nowy sens idei lat jubileuszowych, a jest nim wypełnienie ich treści przez Jezusa Chrystusa i ogłoszenie roku łaski Pana.

Oficjalnie po raz pierwszy Jubileusz Roku Świętego ogłosił papież Bonifacy VIII, który 22 lutego 1300 r. wydał bullę *Antiquorum habet* dającą możliwość uzyskania odpustu zupełnego wszystkim, którzy przybędą w pielgrzymce do Rzymu i spełnią określone warunki modlitewne. Decyzja papieża zapoczątkowała tradycję jubileuszy chrześcijańskich oraz wpłynęła na praktykę odpustów w życiu Kościoła. W 1350 r. miał miejsce kolejny Rok Jubileuszowy. Papież Klemens VI zdecydował się skrócić do pięćdziesięciu lat stuletni cykl jubileuszy, który ustanowił Bonifacy VIII. Natomiast Urban VI w 1389 r. skrócił go do trzydziestu trzech lat (wiek Chrystusa) i ogłosił Jubileusz rok później (Sokołowski 2000: 24–26).

Przeżywany w 2016 r. Jubileusz Miłosierdzia był rokiem nadzwyczajnym. Tę możliwość wprowadził w 1560 r. papież Pius IV bullą *Spiritus Omnipotentis Dei* (Sokołowski 2000: 38). Ogłosił on pierwszy nadzwyczajny Rok Święty w intencji uproszenia pomyślnego i owocnego zakończenia prac Soboru Trydenckiego, który był tak ważny w chwilach rozłamu i kryzysu, w jakich znajdowało się chrześcijaństwo.

Ogłaszaniu nadzwyczajnych Jubileuszy zazwyczaj towarzyszyła konkretna intencja. Niejednokrotnie było to zawierzenie rozpoczynającego się pontyfikatu, uproszenie pomocy i bezpieczeństwa dla danego kraju czy rocznica ważnych wydarzeń, jak np. pięćdziesiąta rocznica ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu. Czas trwania takich Jubileuszy był różny i mógł się wahać od roku do zaledwie kilku dni (Smołucha, Sroka 2000: 13). Ostatnim takim nadzwyczajnym Rokiem Świętym, przed Rokiem Miłosierdzia, był Jubileusz Maryjny ogłoszony przez św. Jana Pawła II Wielkiego w latach 1987–1988.

Sobór Watykański II a Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia w 2016 r.

W tę historię wpisuje się nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia, który Ojciec Święty ogłosił w trzecim roku swojego pontyfikatu bullą *Misericordiae Vultus*. Zatem nie jest to Jubileusz z okazji rozpoczęcia posługi Piotrowej. Nie jest to także żadna rocznica wielkich wydarzeń, chociaż Jubileusz rozpoczynając się 8 grudnia 2015 r., nawiązywał do pięćdziesięciolecia zakończenia Soboru Watykańskiego II, i był to jeden z powodów ogłoszenia Roku Świętego. Ojciec Święty podkreślił, że Kościół potrzebuje wspomnieć czas i postanowienia Soboru, który zburzył mury zamknięcia w uprzywilejowanej grupie, a wezwał do nowego, bardziej zrozumiałego głoszenia wszystkim Ewangelii. Przypomniawszy słowa otwierającego Sobór św. Jana XXIII, który wyznaczył kierunek Kościoła poprzez stwierdzenie, że powinien on: „posługiwać się raczej lekarstwem miłosierdzia, aniżeli surowością” (MV nr 4). Wspominając Sobór Watykański II i całe nauczanie Kościoła, za św. Pawłem VI mówił: „pamiętajmy, że całe to bogactwo doktrynalne jest zwrócone w jednym kierunku: służyć człowiekowi” (MV nr 4), co jest wypełnianiem duszpasterskiej działalności Kościoła, która „na polu społecznym powinna przede wszystkim dawać świadectwo prawdy o człowieku” (Papieska Rada Iustitia et Pax 2005: 348).

Przyglądając się tradycji Wielkich Jubileuszy, widzimy, jak od strony tylko duchowej zaczęła wychodzić do wszystkich, a jej wymiar stał się społeczny i nawiązuje do ważnych dla świata aktualnych wydarzeń. Oczywiście to wyjście nie ogranicza się tylko do Roku Jubileuszowego, ale dotyczy całej działalności Kościoła katolickiego. „W połowie lat sześćdziesiątych XX wieku Kościół katolicki rozpoczął skomplikowany proces oficjalnego *aggiornamento* do świeckiej nowoczesności i pogodził się z nastaniem ery nowoczesnej. Odmawia jednak przekształcenia się w religię prywatną. Chce być zarazem nowoczesny i publiczny. I rzeczywiście, od czasu Soboru Watykańskiego II na całym świecie ma silną pozycję publiczną” (Casanova 2005: 29).

Światłem na czas Roku Jubileuszowego w 2016 r. były słowa z Ewangelii św. Łukasza: „Miłosierni jak Ojciec” (Łk 6, 36). Papież tymi słowami wezwał wiernych do konkretnego działania. Pisał, że gesty Kościoła powinny przekazywać miłosierdzie, że miłość nie jest abstrakcyjnym słowem, ale: „z samej swej natury jest ona konkretnym życiem” (MV, nr 9).

W bulli ogłaszającej Rok Jubileuszowy *Misericordiae Vultus* znajdziemy także zachętę Ojca Świętego, aby nie zatrzymywać się na głoszeniu miłosierdzia tylko słowem. Papież podkreślał, że w dzisiejszych czasach temat miłosierdzia musi być przedstawiony na nowo, szczególnie przez działalność duszpasterską. „Jest to kluczowe dla Kościoła oraz wiarygodności jego głoszenia, aby żył on i świadczył w pierwszej osobie o miłosierdziu” (MV

nr 12). W tym dokumencie znajdziemy także wątki ekumeniczne i międzyreligijne. Franciszkowi zależało, aby ten czas został przeżyty w miłosierdziu, co oznaczałoby spotkanie, otwarcie na dialog, lepsze poznanie i wzajemne zrozumienie. Papież miał nadzieję, że Rok Jubileuszowy „wyeliminuje każdą formę zamknięcia i pogardy oraz odrzuci każdy rodzaj przemocy i dyskryminacji” (MV nr 23).

***Body language* jako sposób komunikacji i ewangelizacji – gesty papieża Franciszka**

Interesujący jest fakt, że innowacyjne zdaje się podejście papieża do komunikowania, ewangelizowania i nauczania. Franciszek podczas Roku Jubileuszowego, bardziej niż dokumentami, tradycyjnymi katechezami, słowami, chciał komunikować gestem, decyzją, nietypowym spotkaniem. To właśnie komunikacja – jak uwarściwia niemiecki socjolog Niklas Luhmann – sprawia, że religia istnieje społecznie. Ojciec Święty w ten sposób chciał dotrzeć z przekazem Jubileuszu do wszystkich, nie tylko do wiernych Kościoła katolickiego, ale do każdego człowieka, społeczeństwa, wyznawców innych religii. „Papież i sobory kierują swoje posłannictwo do całego świata, wskutek czego ma ono ogólny charakter i w konsekwencji wymaga przystosowania do konkretnych warunków miejsca i czasu” (por. Piwowarski 1996: 88). W przypadku gestów papieża Franciszka przekaz faktycznie mógł dotrzeć do wszystkich i nie wymagał tłumaczenia, czy jakiejś formy inkulturacji. A jak możemy zdefiniować gest? W rozumieniu socjologicznym należy on do kategorii języka ciała, który może mieć charakter bardziej lub mniej uniwersalny. Język ciała, obok kategorii werbalnych, jest bardzo ważnym środkiem społecznej komunikacji, który szczególnie podkreślała dramaturgiczna szkoła życia społecznego, m.in. interakcjonizm symboliczny (por. Goffman 1981).

Filozof Paul Ricoeur proponuje taką definicję gestu: „[...] w jedności wyrazu łączy aspekt umysłowy z aspektem fizycznym. Ponadto gest przedstawia specyficzną intencję” (Boscione 2004: 19–20). Wynika z tego, że gest zawsze ma swój cel. Możemy uczynić go, aby szokować, prowokować odbiorcę, aby potwierdzić wypowiedziane słowa i wartości, którymi się kierujemy, możemy go także wykonać, aby dać ludziom okazję do przemyślenia wypowiedzianych kwestii. Niejednokrotnie może się okazać, że uczynienie jakiegoś gestu może bardziej służyć temu, który go wykonuje (przekroczył siebie, doświadczył czegoś), aniżeli tym, którzy go widzą lub są odbiorcami owego zachowania.

Znany teatrolog Patrice Pavis podkreśla: „Gest jest środkiem pośredniczącym między wewnętrżnością (świadomością) a zewnętrżnością człowieka” (Pavis 2002: 166–170). Papież dzięki gestom może wyrażać to, co jest trudne bądź niemożliwe do wyrażenia słowami. Jest to szczególnie istotne z uwagi na fakt, który podkreśla Halina Mielicka-Pawłowska (2018): przeżycia religijne wymagają użycia innych kodów komunikacyjnych, gdyż słowa są wobec nich puste znaczeniowo.

Solidarność z ubogimi

W nowoczesnym oddzieleniu państwa od Kościoła religia nie musi ulegać prywatyzacji – co zostało już wcześniej zauważone przez Joségo Casanovę. Mimo utraty pewnych funkcji Kościół wciąż może odgrywać znaczącą rolę w sferze publicznej, zabierając głos i podejmując działania w ramach społeczeństwa obywatelskiego. Działania te dotyczą obrony praw obywatelskich czy kwestionowania moralnych i etycznych aspektów działań instytucji świeckich, ale również kwestii biedy i wykluczenia. Ojciec Święty wielokrotnie zabierał głos w sprawie ubogich. Także w oficjalnych dokumentach stawał w obronie ich praw, uwarściwiał na ich potrzeby oraz wyrażał swój sprzeciw dla wszelkich form wykluczenia i niesprawiedliwości. Tę tezę potwierdza ks. prof. Piotr Mazurkiewicz: „Papież Franciszek szczególnie wrażliwy jest na kwestię sprawiedliwości społecznej zarówno wewnątrz społeczeństw, jak i w wymiarze międzynarodowym” (Mazurkiewicz 2017: 176). Jednym z bardzo symbolicznych, ale także ważnych i znaczących gestów Ojca Świętego, było otwarcie pierwszych Jubileuszowych Drzwi Świętych podczas pielgrzymki do Afryki pogrążonej od lat w wojnie domowej. W stolicy Republiki Środkowej Afryki, jednego z najuboższych państw na świecie, w Bangi, drzwi katedry stały się pierwszą Bramą Miłosierdzia, co uczyniło peryferia świata centrum Kościoła. Wydarzenie miało miejsce 29 listopada 2015 r. Nadzwyczajny Jubileusz rozpoczął się w Uroczystość Niepokalanego

Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (8 grudnia), stąd była to antycypacja w inauguracji Roku Miłosierdzia (Kaproń 2015).

Warto przy okazji tej pielgrzymki, która wyprzedzająco zainauguowała Jubileusz Miłosierdzia, wspomnieć o Mszy Świętej w Nairobi, stolicy Kenii. Na tę papieską Mszę Świętą zamówiono szaty liturgiczne u szwaczek pracujących w slumsie Kangemi. Dla tej pogrążonej w ubóstwie dzielnicy było to ogromne wyróżnienie, zaszczyt, pomoc finansowa, ale i uznanie ludzkiej wartości i godności. Pracownice nie kryły wzruszenia i radości, że mogły wykonać 2000 stuł, 300 alb i ornatów na Mszę Świętą z papieżem Franciszkiem. Fakt, że ornat dla Ojca Świętego pochodził ze slumsu, jest wyraźnym znakiem, że nie liczy się wartość materialna, ale serce włożone w uszycie szat (Jaworski 2015). Jest to przykład realizacji jednej z fundamentalnych zasad chrześcijańskiej koncepcji organizacji społecznej, czyli zasady solidarności (Papieska Rada Iustitia et Pax 2005: 383).

Braterstwo ponad różnicami i nadzieja dla uchodźców

W przestrzeni liturgicznej nie sposób nie wspomnieć o geście, jakim był obrzęd *mandatum* wobec jedenastu imigrantów i pracownicy ośrodka. Franciszek odprawił Mszę Świętą w Wielki Czwartek w ośrodku dla uchodźców koło Rzymu, w czasie której miało miejsce umycie nóg uchodźcom. Było wśród nich trzech muzułmanów, hinduista, trzy chrześcijanki koptyjskie, pięcioro katolików. Jedna z migrantek trzymała na rękach 12-dniowe dziecko. Ojciec Święty określił to wydarzenie gestem braterstwa i pokoju. Chciał pokazać nam wszystkim, że mimo różnic kulturowych, religijnych jesteśmy braćmi, że mamy tego samego Ojca i chcemy żyć w pokoju. Wszystkich obecnych zachęcał, aby modlili się w języku swej religii do Boga, aby to braterstwo się rozszerzało (Deon 2016). Jest to wyraz dialogu międzyreligijnego i ekumenicznej reakcji na proces globalizacji, której wpływy sięgają również religii. Jak wskazuje powyższy przykład, globalizacja nie musi oznaczać jedynie wzrostu fundamentalizmu, który może być źródłem podziałów i wykluczania, ale potrafi także przyjmować formę otwartą, nastawioną na dialog.

Szczególnymi wydarzeniami na polu służby człowiekowi były liczne odwiedziny chorych, organizacja pomocy potrzebującym, ale również starania na rzecz jedności chrześcijan. Na początku Nadzwyczajnego Jubileuszu, bo 17 stycznia, przypadał Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy. Z tej okazji do Watykanu przybyło 7 tys. uchodźców z 30 krajów, którzy są podopiecznymi włoskich diecezji. Franciszek odprawił dla nich Mszę Świętą w Bazylice św. Piotra, aby wchodząc do świątyni, mieli okazję przejść przez Bramę Miłosierdzia i w pełni uczestniczyć w Jubileuszu Migrantów. Ojciec Święty zachęcał, aby migranci, mimo wszystko, nie pozwolili sobie odebrać nadziei (Deon 2016). Fakt, że ich los jest tak ważny dla Piotra naszych czasów, co potwierdził również tą Mszą Świętą, z pewnością umacnia wiarę w lepsze jutro. Jak mówi nauka społeczna Kościoła: „Chrześcijańska nadzieja nadaje wielkiego rozmachu zaangażowaniu na polu społecznym, budząc ufność w możliwość zbudowania lepszego świata” (Papieska Rada Iustitia et Pax 2005: 382).

Trzy miesiące później Franciszek polecał na grecką wyspę Lesbos będącą niejako symbolem kryzysu migracyjnego w Europie, a którą papież odwiedził również w pierwszych miesiącach swego pontyfikatu. Na wyspie spędził kilka godzin w obozie dla uchodźców, skierował apel do opinii publicznej, szczególnie do mieszkańców Europy, a na zakończenie wziął ze sobą do samolotu 12 uchodźców. Były to trzy rodziny muzułmańskie, których pobyt miał sfinansować Watykan (Deon 2016). Ponowna obecność Ojca Świętego na wyspie Lesbos i to, co się na niej wydarzyło, pokazuje nam jasno, że te sprawy są ważne dla Kościoła, który troszczy się o każdego człowieka, a szczególnie tego wykluczonego. Papież po raz kolejny pokazał, że za jego słowami idą czyny, co potwierdza autentyczność jego osoby, nauczania i może stać się wzorem postępowania dla całej wspólnoty. Jak wskazuje analiza wypowiedzi biskupów w polskiej debacie o przyjmowaniu uchodźców, stanowisko papieża jest również podtrzymywane na przez polskich przedstawicieli Kościoła – „zdecydowana większość biskupów wypowiadających się na temat uchodźców wyraża etykę kooperacji [...] Najbardziej adekwatnym określeniem tego rodzaju postawy byłoby «altruistyczna etyka odpowiedzialności»”.

Kolejnym gestem papieża, który miał zwrócić naszą uwagę na pozostających na peryferiach uchodźców, była audyencja generalna 22 czerwca, na której ci wykluczeni zajęli szczególne miejsce. Tymi, którzy znaleźli się najbliżej papieża, nieoddzieleni ochroną, barierkami, byli właśnie uchodźcy. Usiedli oni dosłownie

u stóp Franciszka. Gest papieża był spontaniczny. Na początku audyencji zauważył grupę uchodźców, którą zaprosił, aby usiedli przy nim (KAI 2016). Ta niecodzienna audyencja, z usadowieniem migrantów tak blisko Ojca Świętego, może być pięknym, obrazowym przesłaniem, kto dziś jest ważny dla Kościoła, kto wymaga szczególnego zainteresowania i pomocy.

Ku wykluczonym społecznie

„Ta nieoczekiwana wizyta wszystkich zaskoczyła i pozwoliła zrozumieć, jak ważne są słowa papieża przeciwko mentalności odrzucania, a także jak wielką wartością są osoby starsze, dziadkowie w Kościele i w społeczeństwie” (PAP 2016) – tak komentował niezapowiedzianą wizytę Franciszka w rzymskim ośrodku pomocy dla osób cierpiących na ciężkie choroby neurologiczne oraz w domu opieki dla osób starszych abp Rino Fisichella, koordynator uroczystości Roku Miłosierdzia. Tym razem papież zwrócił uwagę na chorych i starszych, którzy z powodu pozornej nieużyteczności, koniecznej opieki, kosztów utrzymania są spychani na margines przez współczesny świat kierujący się utylitaryzmem. Ojciec Święty swoją obecnością, poświęconym czasem, rozmowami pokazał wykluczonym, że są dla niego ważni, a Kościołowi przypomnieli, jakimi wartościami powinien się kierować.

Kolejną grupą wykluczonych, których odwiedził papież, byli narkomani. To, co wyróżnia wizyty Franciszka, to jego otwartość, spontaniczność, prostota. Następca św. Piotra spędził w ośrodku dla narkomanów kilka godzin, w czasie których nie brakowało poważnych rozmów o wierze, cierpieniu, przyszłości, ale był też czas na żarty i pizzę. Narkomani są zepchnięci na margines z powodu uzależnienia, przez wielu przekreśleni, pozbawieni nadziei, ale nie dla papieża. Spotkanie z Franciszkiem było dla nich umocnieniem na drodze powrotu do życia w społeczeństwie (Radio Vaticana 2016).

W grupie wykluczonych, z którymi spotkał się papież, były także kobiety przymuszane do prostytucji. Franciszek odwiedził podopiecznych ośrodka stowarzyszenia Wspólnoty Jana XXIII, aby wysłuchać ich tragicznych historii i wlać nadzieję, błogosławić i modlić się z nimi. Ważnym gestem było słowo „przepraszam” skierowane do wykorzystywanych kobiet. Papież przeprosił za te czyny, których mogli się dopuszczać chrześcijanie, ale także we własnym imieniu, za to, że za mało się modlił, aby zapobiec tej formie przemocy i niewolnictwa (Radio Vaticana). Ta wizyta i sposób komunikowania uczą nas, że nie tylko mamy wychodzić ku wykluczonym, nieść im pomoc, nadzieję, ale też stawać wobec nich w postawie pokory.

Dziś jedną z najliczniejszych grup osób wykluczonych tworzą osoby starsze. Spotkanie papieża z 7 tys. osób starszych pokazało, że Kościół patrzy na nie z uznaniem i szacunkiem. W auli św. Pawła VI papież wygłosił przemówienie z okazji święta seniorów, w którym mówił o odrzucaniu starych ludzi poprzez uznanie ich za nieproduktywnych. Ojciec Święty docenił doświadczenie, wiedzę, wartości prezentowane przez osoby starsze, zachęcając, aby dzielili się nimi z młodszymi pokoleniami (PAP 2016). To spotkanie miało na celu zachęcenie Wspólnoty Kościoła do otwarcia się nie tylko na szacunek wobec seniorów, ale też na ich doświadczenie.

Z pewnością obecny obraz Kościoła odstaje od jego klasycznej wizji czy też tej stanowiącej wynik tabloidyfikacji – jest to widoczne w wielu przestrzeniach. Zarówno w samym podejściu do urzędu papieskiego, jak i w życiu samego Kościoła. Wydarzenia Roku Jubileuszowego pokazały, że Kościół staje się momentami całkowicie otwarty, bardzo dynamiczny, z zaskoczeniem wychodzi na peryferia nie tylko świata, ale i osobistej nędzy każdego człowieka. Papież niejednokrotnie łamał pewne konwenanse i zwyczaje, działał na polu ekumenicznym i międzyreligijnym, zaskakiwał swoją obecnością w wielu miejscach. W centrum postawił ubogich oraz wykluczonych z różnych powodów i na różne sposoby. Franciszek chce Kościoła, który z entuzjazmem ewangelizuje i nie zamyka się w murach instytucji, ale jest blisko każdego człowieka, który obok obrzędów liturgicznych działa na polu społecznym.

Kościół a społeczeństwo cyfrowe

„Oplatające nasz glob sieci komputerowe zaczynają wpływać na organizację ważnych przedsięwzięć na płaszczyźnie ekonomicznej, społecznej, politycznej i kulturowej” (Jurek 2011: 87–96). Słynne hasło Manuela

Castellsa „społeczeństwo sieci” podkreśla, jak ważny jest to aspekt współczesnego świata. Internet jest tym dla obecnych czasów, czym była elektryczność w erze przemysłowej. Przenika on wszystkie aspekty życia człowieka. Niewątpliwie dotyczy to zarówno Roku Jubileuszowego Miłosierdzia, jak i w ogóle Kościoła katolickiego. Papież Franciszek posługiwał się już Twitterem, posiada także konto na Facebooku, ale postanowił pójść dalej i 19 marca 2016 r. otworzył papieskie konto na Instagramie. „Rozpaczynam nową drogę na Instagramie, aby podążać razem z Wami szlakiem miłosierdzia i czułości Boga” – tymi słowami papież rozpoczął swoją obecność na tej platformie.

Cenny w tej sprawie jest komentarz prefekta watykańskiego Sekretariatu ds. Komunikacji ks. Dario Viganò: „Tak więc idea jest taka, aby wyrazić ten pontyfikat poprzez obrazy i w ten sposób pomóc wejść w gesty czułości i miłosierdzia wszystkim, którzy chcą towarzyszyć papieżowi Franciszkowi i pragną lepiej zrozumieć jego pontyfikat. Ponieważ Jubileusz Miłosierdzia jest jubileuszem globalnym w tym sensie, że Drzwi Święte zostały otwarte na całym świecie, to wejście w sieci społecznościowe takie jak Instagram poniekąd rozszerza Plac św. Piotra, powiększa obszar spotkania z papieżem, tak aby w każdym miejscu kuli ziemskiej można się było spotkać z Ojcem Świętym” (KAI 2016). To pokazuje otwarcie się Kościoła na kolejne przestrzenie social mediów, które mogą posłużyć za narzędzie ewangelizacji, zmieniać obraz Kościoła, pokazać jego otwartość. W ten sposób Kościół próbuje nadążyć za społeczeństwem sieci i tam również być obecnym.

Przy wielu zagrożeniach, jakie niesie ze sobą Internet, Kościół dostrzegł też jego potencjał i pozytywne aspekty. Jak zauważa Agnieszka Chęć-Małyszek: „Sieć stała się drzwiami na świat dla osób chorych, cierpiących i niepełnosprawnych, umożliwiając im komunikację ze światem zewnętrznym, dostęp do wiedzy czy rozrywki” (Chęć-Małyszek 2019). Dzięki obecności Kościoła w sieci ludzie mają dostęp także do jego działalności i nauczania. Daje to możliwość zarówno wyznawcom religii katolickiej, jak i niewierzącym konfrontowania się z tymi treściami oraz szerszego spojrzenia na Kościół czy papieża.

Najważniejsze jubileuszowe wydarzenie w Polsce – Światowe Dni Młodzieży

Event jest ponowoczesną formą udziału w życiu społecznym – zauważa Agnieszka Zduniak (2010: 207–234). Dotyczy to również obecności religii. Choć motywy udziału w wydarzeniu religijnym mogą również wynikać z chęci stowarzyszania się czy kolekcjonowania doznań, to jednak często ich wynikiem staje się pogłębienie duchowości osoby uczestniczącej. Bezsprzecznie najważniejszym i największym wydarzeniem Roku Jubileuszowego w Polsce były Światowe Dni Młodzieży. Warto zaznaczyć, że święto młodych nie jest nieodłącznym elementem Jubileuszu, tylko się z nim zbiegło, ale poprzez hasło i treści mocno wpisywało się w jego obchody. Światowe Dni Młodzieży w Krakowie odbywały się pod hasłem *Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią*. Cały świat przyglądał się wspólnym modlitwom, spotkaniom, przemówieniom, wszystkie wydarzenia towarzyszące ŚDM były jednym wielkim gestem ewangelizującym miliony (Podsumowanie ŚDM 2016). W kulminacyjnym momencie w Krakowie było ponad 2 miliony młodych ludzi, którzy przyjechali ze 187 krajów. Wielu patrzy na ŚDM nie tylko przez pryzmat wydarzenia religijnego, ale przede wszystkim społecznego, kulturalnego, turystycznego.

Sama młodzież, nawet ta aktywnie uczestnicząca, może patrzeć na to wydarzenie, na Kościół nie tylko z perspektywy wiary. Na pytanie, dlaczego tak jest, odpowiada ks. J. Mariański, który zauważa, że Kościół nie zawsze udziela młodym dostatecznie znaczących odpowiedzi na pytania i problemy, jakie stawia przed nimi życie. Już pod koniec lat 80. religijność polskiej młodzieży miała przede wszystkim charakter selektywny i cechowała się częściową identyfikacją z wiarą i moralnością chrześcijańską. Miała ona profil częściowo kościelny, częściowo zdystansowany wobec Kościoła (Mariański 1986: 9–38). Obecnie procesy zubożnienia wobec wiary i porzucania praktyk religijnych (zwłaszcza tych o charakterze systematycznym) wydają się przyspieszać. Inni badacze także zauważają zmiany zachodzące na Starym Kontynencie, na którym coraz silniej zaznaczają się tendencje związane z dystansowaniem się od instytucjonalnych form religii, „choć w niektórych krajach zauważalne jest pewne ożywienie w sferze religijności indywidualnej, związanej m.in. z codzienną modlitwą” (Stachowska 2019a: 93).

O ile ćwierć wieku temu religijność młodzieży była niekiedy bardziej faktem kulturowym, o tyle obecnie staje się heterogeniczna. Wyłaniają się nowe formy religijności, związane z duchowością. Dzisiejsi młodzi nie

chcą być w Kościele nakazów i zakazów, mówiącym niezrozumiałym językiem. Z punktu widzenia instytucji religijnej będzie to stanowić coraz większe wyzwanie (Mariański i in. 2023: 186–202).

Wydarzenia takie jak ŚDM mogą wychodzić naprzeciw oczekiwaniom młodzieży. Wymiar społeczny eventu z 2016 r. to nie tylko skala, różnorodność, ale także skutki. „Spotkanie to zaowocowało pewnymi wyobrażeniami lub zmianami wyobrażeń zarówno o gospodarzach, jak i pielgrzymach, oraz wyobrażeniami i sądami o Polsce jako miejscu tego spotkania” (Bogacz-Wojtanowska, Wrona 2016). Na temat Światowych Dni Młodzieży w Krakowie i ich społecznego znaczenia przeprowadzono kilka badań ilościowych i jakościowych, których najważniejsze wyniki zostaną przybliżone. Badania ilościowe pokazują, że mimo iż znaczna część Światowych Dni Młodzieży odbywała się w sferze sacrum, to ponad dwóm trzecim z osób badanych (68%) udzielił się dobry nastrój pielgrzymów. Niewiele mniej (65%) przyznało, że doznało poczucia braterstwa między osobami różnych narodowości. Z wyników dotyczących ważności Światowych Dni Młodzieży możemy wywnioskować, że dla większości społeczeństwa będzie ono bardzo lub raczej cennym wydarzeniem (89%). Ponadto prawie wszyscy respondenci uznali ŚDM za pozytywne wydarzenie, mimo że aktywny udział wzięło w nim zaledwie około 2% (CBOS 2016). Świadczy to o tym, że ogólna atmosfera spotkań z przedstawicielami innych narodowości była (i jest) w naszym kraju bardzo dobra, a Polacy są otwarci na innych ludzi. Na uwagę zasługuje także pytanie o słowa zapamiętane z wypowiedzi papieża Franciszka. Najczęściej wskazywane spośród nich to: rodzina (23%), aktywność życiowa (19%) oraz sytuacja na świecie i w kraju (18%). Co ciekawe, co trzeci Polak zapamiętał jakieś przesłanie papieża mimo braku aktywnego uczestnictwa (CBOS 2016).

Wyniki badań ilościowych potwierdzają badania jakościowe dotyczące uczestników spotkania. Ankietowani mówili o zaraźliwej radości i entuzjzmie pielgrzymów, który udzielał się wszystkim dookoła. W odpowiedzi na pytanie o motywację uczestnictwa pielgrzymów w tym wydarzeniu padały następujące odpowiedzi: służba, chęć niesienia pomocy innym, świadomość wspólnoty, bycie częścią lokalnego, a jednocześnie globalnego wydarzenia, a także poczucie reprezentowania kraju. Jednak respondenci zwracali także uwagę, że obok aspektu religijnego, ważne były także walory turystyczne, muzyczne, sportowe oraz chęć spotkania – równych sobie, młodych, aktywnych osób z różnych kultur (Bogacz-Wojtanowska, Wrona 2016). Z kolei przyglądając się wynikom badań dotyczących gospodarzy, możemy stwierdzić, że wyobrażenie na temat gościnności Polaków rozumianej jako serdeczność i bezinteresowny altruizm jest jak najbardziej trafne. Ponadto wielu z ankietowanych zwracało uwagę na polską religijność i tolerancyjność (tamże). Mimo religijnego wymiaru samego wydarzenia nie stanowi on najważniejszego aspektu, a zaledwie tło. Najmocniej wybrzmiewał czynnik społeczny, a wraz z nim relacje międzyludzkie oraz chęć działania mimo braku wyraźnych korzyści materialnych. Przybliżone wyniki badań pokazują fenomen społeczny Światowych Dni Młodzieży, które były bardzo ważnym wydarzeniem całego Jubileuszu.

Społeczny kontekst ŚDM 2016 w świetle badania pilotażowego

Opis metodologii przeprowadzonych badań jakościowych został zamieszczony we wstępnej części artykułu, natomiast w następnej części artykułu można znaleźć treść i analizę wypowiedzi młodych duchownych. W wypowiedziach respondentów uwidoczniony został społeczny aspekt Światowych Dni Młodzieży, co tylko potwierdza wcześniejsze wnioski. Na pytanie o wpływ tego wydarzenia na uczestników można było usłyszeć pozytywne wypowiedzi:

Wywarły bardzo pozytywny wpływ, ludzie z zagranicy byli zaskoczeni Polską, wyobrażali ją sobie całkiem inaczej, jako kraj głęboko zacofany, a okazało się całkiem inaczej. Mówili, że Polska to piękny kraj, rozwijający się, bardzo otwarty i pobożny. [K3]

Myślę, że ŚDM wywarły pozytywny skutek na uczestników. Moją obserwacją była niespotykana integracja między młodymi uczestnikami z całego świata. Obok walorów religijnych to było wielkie święto wzajemnej serdeczności, pokoju i otwartości. [K6]

W przytoczonych wypowiedziach widać bardzo wyraźnie, że społeczny, kulturowy wymiar przebija się mocniej w porównaniu z religijnością. Księża dostrzegali, jak ŚDM stały się okazją do zmiany postrzegania Polski i Polaków na świecie. Warte uwagi są także słowa o integracji oraz wzajemnym otwarciu się na siebie młodych ludzi z różnych krajów.

Uczestnicy to największa, bardzo ważna zbiorowość w ramach Światowych Dni Młodzieży, ale nie wolno pominąć tak licznych wolontariuszy, których odbiór, spostrzeżenia i zakulisowe obserwacje są równie cenne. Pytani księża pełnili funkcje wolontariuszy, często współpracowali lub nadzorowali konkretne grupy, zdobywali doświadczenie, trudzili się, zachwycali rzadkim rodzajem współdziałania na dużą skalę oraz wspólnotowością:

Nastąpiła mobilizacja wielu ludzi, dało się zaobserwować niesamowite zaangażowanie ze strony organizatorów i wolontariuszy. Nigdy wcześniej nie uczestniczyłem w ŚDM, a tym bardziej nigdy nie pomagałem w organizacji tak wielkiego przedsięwzięcia. Nie wyobrażałem sobie, że tak wielkim trudem organizacyjnym jest przygotowanie takiego wydarzenia. Jako wolontariusz byłem przy organizacji przyjęcia grup pielgrzymów na nocleg, wydawaniu pakietów pielgrzyma, a także przy celebracjach liturgicznych i w zakrystii. Poziom zorganizowania, logistyki był bardzo wysoki, ale nie obyło się bez drobnych niedociągnięć. Natomiast świadectwo tak wielu młodych ludzi, którzy jako wolontariusze bezinteresownie tak bardzo się poświęcają, angażują i cieszą zmęczeniem, było jakimś fenomenem. [K2]

Podobne spostrzeżenia miał inny duchowny:

Dla mnie przede wszystkim było to wydarzenie międzynarodowe. Pierwszy raz miałem styczność z tak różnorodną kulturą i wielością języków. Piękne było to, że pomimo wielu różnic, każdego z nas zaprosił do wiary ten sam Bóg i mimo że się nie znamy, zjednoczył nas wspólny cel i wysiłek. Mój wkład w organizację był połączony ze współpracą nie tylko z polskimi wolontariuszami. Zaskakujące dla mnie było to, że do pomocy zgłosiło się wielu ludzi spoza Polski. Każdy czuł się współodpowiedzialny, byliśmy zaangażowani i zawsze do dyspozycji. Zobaczenie „od kuchni” organizacji tak wielkiego wydarzenia było cennym doświadczeniem, a współpraca z ludźmi z wielu krajów dała mi wiele radości i satysfakcji. Obok religijnych aspektów, to właśnie doświadczenie bycia wolontariuszem i tej międzynarodowej współpracy i wspólnoty, którą stworzyliśmy, są dla mnie najcenniejsze. [K1]

Warto przytoczyć jeszcze jedną wypowiedź: ŚDM były na pewno wydarzeniem trudnym logistycznie i wymagały wiele pracy i przygotowań. Zauważyć jednak trzeba, że ten trud się opłacił,

bo dzięki niemu młodzi ludzie wierzący mogli się spotkać i wzajemnie umocnić. Był to czas wielu spotkań tych liturgicznych, jak i pozaliturgicznych. Nie brakowało okazji do rozmów, ale również i wyczerpującej pracy fizycznej. Niezwykłą wartością był widok cieszących się ludzi z tego, że pomimo wielu różnic mogą wspólnie pracować i w ten sposób chwalić Boga. [K7]

Jak widać, dla respondentów bycie wolontariuszem w ramach tak wielkiego wydarzenia było nowym wyzwaniem, a doświadczenia przy tym zdobyte pozostawiły niezatarty ślad, nie tylko religijny, ale może bardziej – społeczno-kulturowy. Cenne są obserwacje mówiące o poświęceniu, zaangażowaniu, bezinteresowności młodych ludzi, którzy chcą efektywnie działać dla spraw wiary, wspólnego dzieła, idei.

W rozmowie z badanymi nie zabrakło pytania o to, co do dziś najmocniej utrwaliło się w ich pamięci. Tutaj odpowiedzi były bardziej zróżnicowane:

Wielkie wrażenie wywołało na mnie bliskie spotkanie z papieżem i osobami, które dotychczas kojarzyłem z telewizji czy internetu. Ponadto ogromne przeżycie duchowe i społeczne tysięcy ludzi wierzących z całego świata. Prawdziwe, namacalne doświadczenie powszechności Kościoła – to wspomnienie, które do dziś najbardziej utrwaliło się w mojej pamięci. [K1]

W tym przypadku najważniejszym wspomnieniem jest wątek religijny, eklezjalny, ale u pozostałych respondentów nie zabrakło wspomnień innego rodzaju, podkreślających m.in. niezwykłą przyjazną atmosferę wydarzenia, prostotę i otwartość papieża podczas celebracji liturgicznych czy spojrzenie na młodzież w zupełnie inny sposób, daleki od uprzedzeń:

Moim najważniejszym i pięknym wspomnieniem po ośmiu latach jest widok wracających tłumów z krakowskich błoni. Tak wielu szczęśliwych ludzi, otwartych, spontanicznych, pokojowo i przyjaźnie do siebie nastawionych. Ten entuzjazm udzielający się wszystkim wokoło. Takiej atmosfery wśród turystów odwiedzających Kraków, jak i w nas lokalnych mieszkańcach już nigdy dotąd nie zauważyłem. [K5]

Bardzo trudno jest wskazać jedno wydarzenie, które bym najbardziej wspominał. Na pewno były to celebracje liturgiczne, którym przewodniczył papież. Przede wszystkim mam na myśli jego nauczanie, wezwanie do mądrego korzystania z daru czasu, młodości, a zarazem słuchania starszych i spędzania z nimi czasu. Pamiętam, jak mówił o prostych słowach „dziękuję, przepraszam, proszę”, których używanie faktycznie ma duży wpływ na relacje. Co mnie samego zaskakuje, to fakt, że najbardziej pamiętam takie ogólne, ale ważne słowa Franciszka niż te stricte dotyczące wiary, modlitwy, Kościoła, a przecież ich nie brakowało. [K7]

Na koniec przyjrzyjmy się jeszcze jednej wypowiedzi: Moje najlepsze wspomnienie z tego wyjątkowego czasu to rozmowa ze starszym małżeństwem, które przypadkowo spotkałem, wracając z ostatniej Mszy Świętej z papieżem. To, jak zachwycali się młodzieżą, jak zmieniło się ich postrzeganie obcych kultur, jak im, którzy przecież nie uczestniczyli bezpośrednio w wydarzeniach ŚDM, otworzyło się myślenie i pozwoliło wyjść z różnych stereotypów i uprzedzeń, było dla mnie dowodem, jak nam wszystkim było potrzebne to wydarzenie. [K4]

Odpowiedzi respondentów pokazują znaczenie Światowych Dni Młodzieży na wielu poziomach, ale na pierwszy plan wysuwają się aspekty społeczno-kulturowe. Otwarcie się międzykulturowe, międzypokoleniowe, integracja społeczna to jedne z najważniejszych owoców tego wydarzenia.

Choć mogłoby się wydawać, że sam temat Światowych Dni Młodzieży i wypowiedzi księży będą się ograniczać do wymiaru religijnego, to jednak powyższe badania pokazują, że to wydarzenie ma o wiele więcej odcieni, a nowe pokolenie duchownych jest otwarte i ma szersze spojrzenie na różne zjawiska. Rozmowy z respondentami okazały się ciekawym doświadczeniem. Zaskakujące był fakt, jak wiele pamiętają, jak żywe emocje wywoływały w nich wspomnienia, a minęło już przecież 8 lat. Fakt, że duchowni postrzegają ŚDM w o wiele szerszym kontekście niż religijny, dostrzeganie wymiaru społecznego, w tym znaczenia współczesnych mediów, jest kolejnym argumentem za tym, że wydarzenie to powinno być włączone do analizy socjologicznej.

Nadzwyczajny Rok Jubileuszowy Miłosierdzia – próba podsumowania

Rok Miłosierdzia pozwolił na nowo zobaczyć Kościół zarówno w kontekście religijnym, jak i społecznym. Z pewnością obecny obraz Kościoła odstaje od klasycznej czy tradycyjnej wizji i jest to widoczne w wielu przestrzeniach, zarówno w samym podejściu do urzędu papieskiego, jak i w życiu Kościoła. Wydarzenia Roku Jubileuszowego pokazały, że Kościół staje się momentami bardzo otwarty i dynamiczny, z zaskakującym wychodzi na peryferia nie tylko świata, ale osobistej nędzy każdego człowieka. Papież niejednokrotnie łamał pewne konwenanse i zwyczaje, działał na polu ekumenicznym i międzyreligijnym, zaskakiwał swoją obecnością w wielu miejscach. W centrum postawił ubogich oraz wykluczonych z różnych powodów i na różne sposoby. Franciszek chce Kościoła, który z entuzjazmem ewangelizuje i nie zamyka się w murach instytucji, ale jest blisko każdego człowieka.

Można odważyć się na sformułowanie opinii, że Rok Jubileuszowy to jeden wielki religijny, ale i społeczny event, składający się z pomniejszych. Kościół, chcąc dotrzeć do szerokiego grona odbiorców, zauważając różne grupy wiekowe, społeczne, narodowe, osoby wykluczone, korzystał z różnych współczesnych metod promocji,

organizacji i komunikacji. „Eventyzacja to nie tylko trend czy też moda; jest ona coraz częściej warunkiem sukcesu, ponieważ tylko odpowiednio nagłośnione i perfekcyjnie zorganizowane «wydarzenia» mają szansę zaistnieć w świadomości odbiorcy, wyróżnić się w natłoku niezliczonych ofert spędzania czasu wolnego, jakie oferuje współczesna kultura. Tak rozumiana eventyzacja w pewnym sensie staje się koniecznością, bo bez niej coraz trudniej jest nie tylko dotrzeć do nowych grup odbiorców, lecz często również utrzymać zainteresowanie dotychczasowych” (Zduniak 2010: 209). A czego możemy spodziewać się po nadchodzącym Jubileuszu?

Jak widać, Rok Jubileuszowy to wydarzenie nie tylko kościelne, ale powszechne i społeczne. Może być ciekawym przedmiotem badań – w jaki sposób ze współczesnymi wyzwaniem próbuje radzić sobie Kościół katolicki. Jubileusz może być interesujący nie tylko dla socjologii religii czy katolickiej nauki społecznej (KNS), ale dla wielu innych subdyscyplin, związanych z naukami socjologicznymi, kulturoznawstwem, naukami o polityce czy o komunikacji społecznej.

Nadchodzący Rok Jubileuszowy – 2025 będzie przeżywany pod hasłem *Pielgrzymi nadziei*, w swoim programie będzie się odnosił do różnych grup społecznych i zawodowych m.in. dziennikarzy, wojska, artystów, chorych i pracowników służby zdrowia, młodzieży, niepełnosprawnych, rodzin, osób starszych, sportowców, ludzi pracy, rządzących, pracowników wymiaru sprawiedliwości, pracowników oświaty, więźniów, ubogich. Ponadto obok wydarzeń *stricte* religijnych, liturgii i nabożeństw, zaplanowano wiele wydarzeń kulturalnych, np. wystawy czy koncerty. To pokazuje, że faktycznie Jubileusz realizuje pełny wymiar duszpasterstwa społecznego.

Kościół próbuje na różne sposoby dotrzeć do ludzi z Rokiem Jubileuszowym, wydarzeniami czy jego przesłaniem. Oprócz dotychczasowych środków komunikacji (ambona, prasa, książka, radio, telewizja, internet), na potrzeby tegorocznego Jubileuszu stworzono specjalną aplikację *iubilaum25*, gdzie można znaleźć najświeższe informacje, zapisać się na wydarzenia czy otrzymać Kartę Pielgrzyma. Aplikacja jest dostępna w 6 wersjach językowych i ma służyć nie tylko jako źródło informacji czy komunikacji, ale również usprawnić sprawy formalne. Takie otwarcie się Kościoła i korzystanie z najnowszych metod komunikacyjnych oraz organizacyjnych jest także formą realizacji duszpasterstwa społecznego. Już w adhortacji apostołskiej *Evangelii nuntiandi* św. Pawła VI z 1975 r. „dostrzega się przydatność środków społecznego przekazu w nauczaniu [...], nazywa się je *potężną* pomocą w głoszeniu orędzia Ewangelii. Siła ta powinna być używana nie bez zastrzeżeń, ale tak, by rozwijała horyzonty jednostek i społeczeństw szukających spełnienia swoich ludzkich przeznaczeń” (Piwowarski 1993). Wydaje się, że jest to słuszny kierunek wyjścia naprzeciw negatywnym dla katolików trendom spadku religijności i miejsca Kościoła w przestrzeni publicznej.

Z drugiej strony warto wziąć pod uwagę pogląd, zgodnie z którym eventyzacja działań podejmowanych przez największą chrześcijańską organizację religijną nie prowadzi w istocie do wzmocnienia ewangelicznego przesłania. Zatem problemem, w wypadku ŚDM, mogą być odpowiednie proporcje między jego istotą – *sacrum*, a formą – komunikacją marketingową wraz z zapleczem reklamowym, jedną z koniecznych współcześnie dróg ewangelizacji. Istotne jest podejmowanie tej problematyki poprzez stawianie pytań, m.in. o „granice” współpracy między religią a kulturą konsumpcyjną (Stachowska 2019b).

Zbliżający się Rok Jubileuszowy to z pewnością ważne wydarzenie dla wierzących, ale też interesujące z punktu widzenia socjologii. Ze względu na jego powszechność, różnorodność, innowacyjność będzie to dobra okazja, by na nowo popatrzeć na działalność Kościoła, odbiór wierzących i być może reakcję społeczeństw niezaangażowanych religijnie. Jubileusz bowiem to nie tylko wydarzenie kościelne, ale także społeczne. Czy zostanie zauważone, a jeśli tak, to jak zostanie odebrana działalność Kościoła, zaproszenie do dialogu, wyjście ku różnym grupom społecznym?

Pragnę wyrazić moją wdzięczność p. dr. Marcinowi Choczyńskiemu za poświęcony czas, cenne uwagi i okazane wsparcie, tak niezbędne podczas stawiania pierwszych kroków w działalności naukowej.

Bibliografia

- Bogacz-Wojtanowska E., Wrona S. (2016), Światowe Dni Młodzieży jako fenomen *społeczny*. *Spotkanie pielgrzymów i gospodarzy* [w:] Światowe Dni Młodzieży 2016 jako *fenomen społeczny, kulturowy i religijny*, <http://www.sgpm.krakow.pl/aaksiazki/pdf/2017-01-30-swiatowe-dni-mlodziezy-2.pdf> [dostęp 7.04.2024].
- Borowik I. (2018), *Wstęp* [w:] I. Borowik, S. Grotowska, P. Stawiński (red.), *Religia wobec wyzwań współczesności z perspektywy nauk społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 7–18.
- Boscione F. (2004), *Gesty Jezusa*. Kraków: WAM.
- Bullivant S. (2018), *Europe's Young Adults and Religion. Findings from the European Social Survey (2014–16) to inform the 2018 Synod of Bishops*, Benedict XVI Centre for Religion and Society.
- Casanova J. (2005), *Religie publiczne w nowoczesnym świecie*. Kraków: NOMOS.
- Castells M. (2003), *Galaktyka internetu*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Castells M. (2008), *Społeczeństwo sieci*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- CBOS (2016), *Co pozostało po Światowych Dniach Młodzieży 2016*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_126_16.PDF [dostęp 7.04.2024].
- Chęć-Małyszek A. (2019), *Kultura społeczeństwa sieci a bezpośrednie kontakty społeczne*. „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy”, 31(2): 132.
- Czarnowski S. (1958), *Kultura religijna wiejskiego ludu polskiego* [w:] S. Czarnowski, *Kultura*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 141–175.
- Franciszek (2015), *Bulla Misericordiae Vultus*, nr 9.
- Goffman E. (1981), *Człowiek w teatrze życia codziennego*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Jaworski M. OCD (2015), *Papieski ornat ze slumsu*, <https://papiez.wiara.pl/doc/2883062.Papieski-ornat-ze-slumsu> [dostęp 4.04.2024].
- Jurek K. (2011), *Nowy wymiar komunikacji: właściwości społeczeństwa sieci w koncepcji Manuela Castellsa*. „Acta Humana” 2: 87–96.
- Kaczmarek K.M. (2018), *Głos biskupów w polskiej debacie o przyjmowaniu uchodźców* [w:] S. Grotowska, P. Stawiński, I. Borowik (red.), *Religia wobec wyzwań współczesności z perspektywy nauk społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 117–136.
- KAI, *Deon: Do Watykanu przybyło dziś 7 tys. uchodźców*, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,3820,do-watykanu-przybylo-dzis-7-tys-uchodzcow.html> [dostęp 3.04.2024].
- KAI, *Deon: Powstało papieskie konto na Instagramie*, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,4094,powstalo-papieskie-konto-na-instagramie.html> [dostęp 9.04.2019].
- KAI, *Deon: Watykan: niezwykle gest papieża wobec uchodźców*, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,4473,watykan-niezwykly-gest-papieza-wobec-uchodzcow.html> [dostęp 4.04.2024].
- Kaproni K. OFM, *Deon: Logika Boga, czyli najważniejsze wydarzenie 2015 roku*, <https://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/komentarze/art,2233,logika-boga-czyli-najwazniejsze-wydarzenie-2015-roku.html> [dostęp 23.03.2024].
- Kaufmann J.-C. (2010), *Wywiad rozumiejący*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Kutyło Ł. (2012), *Teorie socjologiczne a religia. Między sekularyzacją a desekularyzacją*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Luhmann N. (1998), *Religion als Kommunikation* [w:] H. Tyrell, V. Krech, H. Knoblauch (red.), *Religion als Kommunikation*. Würzburg: Ergon Verlag.
- Mariański J. (1986), *Religijność młodzieży naszego czasu i środowiska*. „Seminare. Poszukiwania Naukowe”, t. 8, s. 9–38.
- Mariański J., Mąkosa P., Słotwińska H., Buk-Cegiełka M. (2023), *Religiosity and Secularisation of Polish Youth in the 21st Century. Quantitative Research Analysis*. „Rocznik Teologii Katolickiej”, t. XXII: 186–202.
- Mazurkiewicz P. (2017), *Dwie wieże i minaret. Szkice z katolickiej nauki społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW.

- Mielicka-Pawłowska H. (2018), *Wydarzenia religijne jako forma ponowoczesnej duchowości* [w:] I. Borowik, S. Grotowska, P. Stawiński (red.), *Religia wobec wyzwań współczesności z perspektywy nauk społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 213–230.
- PAP, *Deon: Dwie specjalne papieskie wizyty*, <https://www.deon.pl/religia/serwispapieski/aktualnosci-papieskie/art,3816,dwie-specjalne-papieskie-wizyty-gesty-milosierdzia.html> [dostęp 4.04.2024].
- PAP, *Deon: Franciszek wraca do Rzymu z 12 uchodźcami*, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,4204,franciszek-wraca-do-rzymu-z-12-uchodzcam.html> [dostęp 3.04.2024].
- PAP, *Deon: Papież Franciszek umył stopy 11 imigrantom*, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,4115,papiez-franciszek-umyl-stopy-11-imigrantom.html> [dostęp 3.04.2024].
- PAP, *Deon: Papież u seniorów: musimy działać na rzecz kultury życia*, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,4938,papiez-do-seniorow-musimy-dzialac-na-rzecz-kultury-zycia.html> [dostęp 2.04.2024].
- Papieska Rada Iustitia et Pax (2005), *Kompendium Nauki Społecznej Kościoła*. Kielce: Jedność.
- Pavis P. (2002), *Słownik terminów teatralnych*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Piwowarski W. (1996), *Socjologia religii*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Piwowarski W. (red.) (1993), *Słownik Katolickiej Nauki Społecznej*. Warszawa: PAX.
- Podsumowanie Światowych Dni Młodzieży*, <http://archive.krakow2016.com/podsumowanie-swiatowych-dni-mlodziezy.html> [dostęp 9.04.2019].
- Radio Vaticana, *Deon: Papież u kobiet przymuszanych do prostytucji*, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,4701,papiez-u-kobiet-przymuszanych-do-prostytucji-wideo.html> [dostęp 3.04.2024].
- Radio Vaticana, *Deon: Papież u narkomanów – pizza, żarty i rozmowy o wierze*, <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,4010,papiez-u-narkomanow-pizza-zarty-i-rozmowy-o-wierze.html> [dostęp 3.04.2024].
- Robertson R. (1994), *Religion and the Global Field*. „Social Compass”, 41(1): 121–135.
- Smoluch J., Sroka S.A. (2000), *Historia lat świętych*. Kraków: WAM.
- Sokołowski K. (2000), *Tradycja lat jubileuszowych*. Częstochowa: Częstochowskie Zakłady Graficzne.
- Stachowska E. (2019a), *Religijność młodzieży w Europie – perspektywa socjologiczna*. „Przegląd Religioznawczy” 3(273): 77–94.
- Stachowska E. (2019b), *Światowe Dni Młodzieży w Krakowie w perspektywie socjologii religii*. Kraków: Nomos.
- Zduniak A. (2010), *Event jako ponowoczesna forma uczestnictwa w życiu społecznym*. „Roczniki Nauk Społecznych” 38(2), 209: 207–234, <https://www.kul.pl/files/852/media/RNS/pdf-y/2010/2010-zduniak.pdf> [dostęp 22.04.2024].
- Odwołania do Pisma Świętego zaczerpnięte z: Biblia Tysiąclecia, wyd. V (2006), *Biblia Jerozolimska. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Poznań: Pallottinum, Kpł 25, 10–12 ; Łk 6, 36.